

POZNÁMKA O PRÓZE JOSEFA KOPTY

Ve *Třetí rotě*, jedné z nejvýznačnějších knih současné výpravné prózy, která naráz a v nebývalé míře upoutala širokou čtenářskou obec, je pozornost autorova zaměřena především na obsah díla. Nad slovesným záměrem spisovatelovým převládá zde snaha vyjádřit co nejzevrubněji životní skutečnosti. Cíle bylo mistrovsky dosaženo, avšak auktor *Třetí rotě* se nespokojil tímto úspěchem. Můžeme sledovati, jak jeho snaha od knihy ke knize zabírá širší a širší oblasti slovesné tvorby. *Hlídač č. 47, Marta, Marie, Helena, Jediné východisko a Červená hvězda* zaznamenávají cestu spisovatelovu charakterizovanou tvárným výbojem. Odtud v Koptově řeči nabývá básnická funkce převahy nad ostatními jejími stránkami. V prvních knihách Koptových tkvěla krása v životních skutečnostech a v řadě umělecké se projevovala jen epicky, avšak od *Hlídače* se prvky slovesné i prvky fabulační mění ve stavební jednotky, z nichž básníkova záměrnost buduje nové umělecké hodnoty. Za tohoto období se Josef Kopta zcela odklonil od pozorovatelské logiky epické a jeho básnivost se vzdula mohutnou fabulací.

Pojmy epičnost a fabulace velmi zhusta splývají či jsou zaměňovány, nicméně je třeba mezi nimi rozlišovati. Za fabulaci je tedy dlužno považovati onu souvislost skutků nebo dějů, které skládají příběh. Epičnost pak je určitý způsob koncepce, skladby a řeči.

Složka fabulační nebyla ve skupině knih kolem *Třetí rotě* vystupňována. Auktor zde sledoval motivy, jež vcházejí v příběhy a široké téma zachovávajíce časový sled, pravdivost a morálku. Lze tedy říci, že jejich motivická koncepce je objektivní, prvkem jednotícím je pak morální idea. Řečené hodnoty celkem nepotřebují zdůvodnění a jsou podmínkou epického klidu. *Třetí rota* se vyznačuje prostotou, jasmem a

pravdivostí. Tyto prvky bez silného estetického prízvuku jsou v řečené knize vyjádřeny řečí, jež plyne zvolna, široce a popisně. Auktor vstupuje do díla jako vypravěč (1. stránka textu: Nemohu vám říci... o nichž počínám s velkou láskou vyprávět...), ale motiv první osoby je potlačen a záhy nastupuje nový vztah: vypravěč se sám stává předmětem vypravování. To právě dokládá, že je Třetí rota dílo vzniklé z bohaté osobní zkušenosti. Popisované příběhy se snad neudály, nicméně situace a děj jsou vyjádřeny a pojaty pravdivě, jejich logika je životní. Velmi často slýcháváme legionáře, kteří na sebe vztahují určité stránky knihy a poznávají se v situacích, které si auktor vykombinoval.

Rytmus Třetí roty je určován přirozenou výslovností a oddechem vypravěčovým. Řeč zachovává jednoznačnou pojmovost a sdělovací zvyklosti. Estetická hodnota díla tkví především v účinku vypravovaných dějů a v seřazení motivů.

Druhé období Koptovy tvorby se vyznačuje zcela odlišnou řečí. Jeho výraz se stal názorným nikoliv působením vnějších hodnot, ale ze zdrojů slovesných. Téma Jediného východiska obsahuje ještě širší životní komplexy než Třetí rota, ale básnický řád převádí všechny síly, jež jsou v textu obsaženy, k platnosti jen svou vlastní disciplínou. Napětí, s nímž je přemáhán epický obsah, můžeme nazvat násilím či úmyslností či lépe neobvyklou kázní, jež porušuje všední sled hodnot tematických a zvýrazňuje je zároveň s největší aktualizací slovesného projevu. V zápasu, v překonávání konvence a tíže, jež zasula svěží a ostrou platnost slova, je zajisté smysl umění. Tento prvek je v každém díle. Básnictví je odkázáno, aby bez ohledu na úspěšná pravidla znovu a znovu opakovalo své výboje a své lásky, bude vždy vynalézati slova, tvořiti vlastní řád a současnou poezii, jako tomu je v novějším díle Josefa Kopty.